

Georg Kühlewind Alapítvány

Kilencvenötödik hírlevél

95. hírlevél

95. hírlevelünkben *Jacques Lusseyran* *Az élet ma kezdődik – Egy vak emlékei és találkozásai* című könyve utolsó két fejezetét olvashatják. A könyv eredeti címe: *Le monde commence aujourd'hui*, és a *Szépnap* könyvek között jelent meg 2003-ban. E két fejezetnek külön címe nincs, de a szerző az utolsó fejezetben mondja ki a könyv címadó üzenetét, ezért e hírlevél címeként álljon itt is ez a mondat.

Fenyő Ervin

*

Jacques Lusseyran

Az élet ma kezdődik

Fordította: Hevesi Mihály

95. hírlevél

[I.]

A „Blue Ridge Parkway” egy országút neve Virginiában. A legszebb utak egyike, melyen valaha is utaztam. Az egyik legszebb és leghaszontalanabb. Igen, egy teljesen haszontalan út, mert nem egyik háztól a másikig, nem egyik piactól a másikig vezet, egyetlen teherautó sem használja: csak azért van, hogy pillantást lehessen vetni a Blue Ridge vonulatára, arra a hegyvonulatra, amely kétszáz évvel ezelőtt még az indiánok és a „civilizált világ” közötti határvonal volt.

Ezen az úton nincs más teendő, mint lassan autózni, megállni és nézelődni. Az észak-virginiai Front Royaltól egészen Ashville-ig, lent, Észak-Karolinában több, mint hatszázötven kilométeren keresztül követi az út a Blue Ridge magaslatait, és úgy hullámzik, mint szalag a szélben. Kanyarodik, fordul, emelkedik, lejt, majd ismét kanyart vesz, végeláthatatlan erdőkön halad keresztül, melyek olyan világosak, mint a parkok; vagy hirtelen a sziklának támaszkodva a jobb kéz felőli völgyet szemléli, vagy a bal oldalon elterülő fennsíkot és a többi völgyet, melyek hosszú kanyarulatokban vonulnak tova, miközben nyugodt hullámzással töltik fel a délkeleti és az északnyugati teret.

Ez az út szinte egyáltalán nem törik meg. Csak az egyetem közelében kell ismét lemenni és egészen lent, a völgyben átselni a Roanoke-lejtőt, a Roanoke-folyóvölgyét. Ezúttal az embereknek, és csak nekik építettek országutat az emberi kezek. Ez abból látszik, hogy itt nincsenek dugók.

Szívesen megyek fel ezen a magányos, égre feszített szalagon, ezen a mérhetetlen, vagy csak Amerika méreteivel összehasonlítható sávon. Imádom leállítani az autót, és birtokba venni a tájat.

Egyik nap is épp fenn voltam. Alig érintettem a talajt. Minden – az ég és a völgy – kitágult körülöttem. Teljes súlyommal a levegőre támaszkodtam. Hallottam a játékos szelet, amint lesuhan a lejtőn. Hallottam a két felmagasló hegy moccanatlan lépéseit. Az erdők és a sziklák fölött éreztem a tér függőlegességét és hajlásait. Mindent követtem, és mindenről tudtam, hol van. Láttam a tájat, és azokat, akik szemük teljes erejével a közelemben álltak; ők is látták a tájat, nem jobban vagy kevésbé jól, mint én.

Mekkora tévedés, hogy egy vak hallhatja, érezheti, belélegezheti, kitalálhatja a tájat, látni azonban nem láthatja! Nos, megvallom: nem láttam, ismertem. De ki tudja pontosan megmondani, hogy mi az, amit ő tesz a szemeivel, vagy mi az, amit szemei tesznek meg a számára? Ki tudja megmondani, mi a különbség a kettő között? Minden alkalommal, amikor benyomásaimat a látók segítségével ellenőrzöm, általános meglepetést okozok.

Én is csodálkozom: nem szoktam hozzá az egyezéshez, és néha azt gondolom, hogy meghalad engem. Biztosan túlszárnyalja személyes képességeimet, és az univerzum folyamatosságáról tanúskodik, mely annyira tökéletes, hogy a nyelvemen, az emberek nyelvén alig kifejezhető.

Ha egy hangot fogok fel, vagy levegőt veszek a Blue Ridge-en, teljesen ismerem a hegyet, és egyszerre minden módon megismerem: még látom is. A látóknak is hasonló az esélye: ha szemük teljes erejével nézik, máris hallják, felmérik, tapogatják.

Ezt a tényt nem kell megindokolnom, mert nem én vagyok az, aki a világ szövetét szötte, azt a szövetet, melyen nincs szakadás. Mégis feljogosítva érzem magam, hogy néhány hosszabb, értékes percig a gondolataimban tartsam, és az olvasót arra invitáljam, hogy kövessen engem ebben.

*

Arra invitálom, hogy először az észlelés elemi mozdulataiban kövessen. Egy ház előtt állok a fűvön, és a kezemet (akár mindkettőt is szívesen) ráteszem az egyik téglájára: egyszerre teljesen ismerem a házat. Egy-két téglát megérintettem – egy kis, teljesen hétköznapi anyagot. Tehát majdnem semmit sem észleltem, semmit sem tapasztaltam. És mégis ismerem a házat egészen a tetejéig.

Évekig annyira meglepett ez a megállapítás, hogy inkább megtartottam magamnak, ugyanis félig arról voltam meggyőződve, hogy egy csodával van dolgom, félig pedig arról, hogy mindez a képzeletem szüleménye. Aztán egészen megmutatkozott egyszerűségében.

Ne ijedjetelek meg, nem várom azt el, hogy minden további nélkül higgyetek nekem. Nem akarom megkövetelni azt, amit még most is csak néha-néha kapok meg. Egyébként pedig nem hitről van szó, hanem elmélyülésről. Azaz figyelemről.

Mindnyájan egy előre gyártott vélemény alapján ítélünk: éspedig, hogy a valóság, pontosabban szólva a legsűrűbb valóság az, amit materiálisnak nevezünk, egymásra következő részekből áll. Úgy viselkedünk tehát, mintha minden észlelési folyamat során lassan, habozva és analitikusan egyik pontról a másikig kellene haladnunk. Ez az analízis képezi számunkra magát a megismerési folyamatot, az egyetlen utat, amely a dolgokhoz vezet. Úgy keringünk a világ

felületén, hogy nem figyelünk arra, hogy az anyag fényességét, szilárdságát, mintázatát ne tévesszük össze magával az anyaggal.

Mindezért a szemünk a felelős. Kétségtelen, hogy a látás a legrugalmasabb és ugyanakkor a legáltalánosabban használt érzékünk. Másrészt ez az, aminek a leginkább hiszünk. De alapjában véve akkor hatékony, ha valamire irányul, és csak akkor tár fel új formációkat, ha menet közben változtatjuk a látószöveget. Erre az akadályra gyakrabban kellene gondolnunk.

Megyünk a dolgok mellett, pillantásunkkal érintjük őket, de csak akkor ismerhetünk egy házat, ha köről kőre, az alapoktól a tetőig felépítettük magunkban. Legalábbis azt hisszük, ennek a folyamatnak kell lejátszódnia. De van-e bizonyítékunk erre? Talán a házra vetett első pillantás, az első kő, amely szemünkbe tűnik, vagy a dallam első hangja az, amelyből a többi szükségszerűen előpattan, ez a szükséges feltétele annak a fokozatosságnak, amely során lassan minden elem láthatóvá válik.

Tapasztalatom talán felvillantja majd a látók tapasztalatát. Mert számomra – mint már mondtam – egy kő alkotja a házat, a folyosón tett első lépés a lakást, és valakinek az első hangja magát az embert.

Még sem vagyok ügyesebb másoknál. Nem rendelkezem sem látónoki, sem semmilyen speciális képességgel. Nem én vagyok az, aki bármit is meglát: a világ az, amely teljes egészében megmutatja részleteit.

Néhányan azt állítják, hogy a kéz vonalai árulkodnak egy ember sorsáról. Nekem mégis sokkal helyesebbnek tűnik, hogy az orr, az ajkak görbületei, egy bolondos hajfonat, a hús zsírossága vagy feszessége, vagy a mell mozdulatlansága, egy valakihez tartozó finom illat mindent tökéletesen kimond róla és sorsáról.

Így árulja el Blue Ridge-t a levegő, ami megérint, amikor kiszállok az autóból és a hegység előtt állok; a 42-es út levegője Manhattant, és a Luxemburg levegője Párizst, csak Párizst, és semmi mást.

Természetesen ez a beismerés mértéktelenül eltúlzottnak tűnik. De csak azért, mert még nem említettem a legfontosabbat.

Ha ráteszem a kezem a sima, csorbítatlan kőfalra, az természetesen nem árulja el nekem, hogy tíz centiméternyire a fal hibás és hasítékok vannak benne. Nem, vagy csak elégtelenül utal a tető dőlésszögére, a kép egész építészeti harmóniájára vagy diszharmóniájára. De ez nem a kéz, és nem a téglá hibája: csakis az enyém.

Bármely pillanatban épp azt ismerem meg a világból, amit érdemeim szerint megismerhetek. Megismerésem mértéke igényem, figyelmem mértékétől függ.

Nem csak az egyes tárgy megértéséhez elvezető fonalat kapjuk meg, hanem a világegyetem fonalat, amely az élő hálózathoz vezet.

Csak a figyelem fontos: ez teremti az univerzumot.

Megpróbálom tehát, kezeimet figyelmissé tenni, vagy inkább a figyelmemet rájuk irányítani. Tudomásom szerint erre csak egy mód van: nem szabad fejem ideáit átvennem a kezemre.

Általában a gondolatoknak, sajnos, különösen a sajátjaimnak nagy elkötelezettje vagyok. De azt hiszem, mára megtanultam, hogy ideáink nem mindig illenek oda, ahová tesszük őket, azaz

nem tesszük jól, hogy gesztusainkba helyezük őket. Sokkal jobban tennénk, ha először mozdulatainkat végeznénk. Mert általában a mozdulat nem vár ránk: gondolataink mögöttük futnak, és minél intelligensebbek vagyunk, annál gyorsabban. Nos, megismétlem: gondolatainknak ritkán, szinte soha nincs igazuk, és nem azért, mert vannak, hanem mert olyan mesterséget űznek, amihez nincs közük. Lábaink elé hullanak, utunkat állják, harmadikként minden kapcsolatunkba belemásznak.

A valósággal való kezdeti találkozásunknak nem szellemi értelemben kellene megtörténnie, sokkal inkább valóság-hű találkozásokra van szükségünk. Ha a megismerés előtt azt tudnánk mondani gondolatainknak, véleményeinknek, ítéleteinknek, szokásainknak, hajtóerőinknek: „Nyugodjatok meg, barátaim! Mindjárt hívlak titeket”, akkor a világegyetem észlelése egyszeriben teljesen megváltozna. Régi világunkat nem ismernék fel. És nem lenne törekeny és rendezetlen.

Ez egy igazi forradalmat indítana, nem csak politikai szempontból. A holt tárgyak terhe helyett, az összeillesztett, és ismét szétszedett dolgok helyett, amelyek világunkat minden másodpercben szomorúvá torzítják, a következtelen cselekedetek, az elszigetelt érzések, az erőteljes, körbe-forgó magány helyett, ami napról napra egyre inkább győzedelmeskedik felettünk, élő erőket látnánk születni.

Kétségtelenül nagy színjáték lenne, és élni segítene bennünket. Ismerünk jelenlegi életünkben hasonló színjátékot?

Ha a kezemen keresztül figyelmessé válok, ha az általam feltett legjelentéktelenebb kérdésre is kivárom a választ, ha türelmes vagyok, felismerem minden dolog összefonódását a mozgásban, abban az áramban, ami egyesíti őket, minden kristályt.

*

Egy tökéletes figyelmű ember az univerzumot tökéletesen megismerhetné. Azoknak a bölcseknek, akik minden megismerés feltételét a nyugalomban látják, tökéletesen igazuk van, mert a belső béke figyelmessé tesz minket. Ilyenkor semmi nem zavarja figyelmünket, sem a nyugtalanság, sem a kételkedés, legalábbis az ostoba, elbizonytalanító kételkedés nem.

Egy figyelmes ember észlelése feltárja a valóságot? Egész felületek emelkednek elő a kéz egyetlen érintése alatt, egyetlen pillantással. De a kéz és a pillantás is csak eszközök. A megismerés mindig bennünk zajlik, ott, ahol minden teremtett dologgal egyek vagyunk.

Ez a belső nyugalom és a figyelem – az átfogó kommunikáció és kapcsolódás állapota.

Életünk nagy részét azzal töltjük, hogy mindent összezavarunk. Konfliktusban élünk minden tárgyunkkal, főleg magunkkal. Nem csak hogy haszontalan lázadás ez, hanem sokba kerülő bolondság.

Azzal töltjük az időnk, hogy a világról alkotott ideáinkat, magánál a világnál is többre értékeljük. Az egoizmus csak egy formája, egy egészen különleges esete ennek a totális részrehajlásnak. Ami megakadályoz abban, hogy valaki más gondolataiban olvassak, nem a hallgatása vagy a hazugságai, hanem a zaj, amit személye körül a fejemben keltek. Mielőtt közeledem hozzá, számba veszem, felmérem és egymással szembe állítom erényeit és hibáit – és máris levonom a következtetéseimet. Saját fülemből kiáltom bele ezeket. Elszédülök tőlük,

elringatom magam. Miért is csodálkozom, ha nem látom az embert, akit saját lármámba ástem el. Védekeztem: megszokásból kettőnk közé álltam. Tehát csalódní fogok, kiábrándulok belőle, és végül visszavonultságomban – ellenséges visszavonultságomban – menedéket nyerek. Micsoda mesterséges boldogság! És milyen egyszerű lenne figyelni! Mennyire boldoggá tudna ez tenni minket!

A figyelem mechanizmusa az emlékezet mechanizmusát idézi fel bennem. Miként egy dal első, véletlenül felismert hangjai a következő hangokhoz kapcsolódnak és újjáélesztik az egész zenét, épp ilyen hatása van az első, figyelmes észlelésnek: megérkezik – azt kellene mondanom: tökéletességében visszatér a világ. Igen, a visszatérés helyesebb, mert az univerzum emlékezés formájában jelenik meg. A táj, amelyet felfedezek, amely itt van előttem Amerikában, már várt rám valahol, mindig is bennem volt. A jelenlegi észlelésem csak ahhoz járul hozzá, hogy a jelenben haladéktalanul megvalósítsam. A figyelem a világ részeinek ezt az eleve adottságát tárja fel bennem.

Eleve adottság vagy együttes létezés – ezt nem tudom eldönteni. De biztosan totális felismertség, folyamatos mozgás minden dolog között.

Hatalmas csoda ez – nem tudom másnak nevezni. Mindent megmagyaráz – a legfurcsább tapasztalataimat is –, még vizuális benyomásaimnak minden mással való pótolhatóságát is.

A költők látják ezt a kapcsolatot, azt, ahogyan az eredeti életerő kering a teremtés vénájában. Ezért szeretem annyira őket. Ezért nézem el hibáikat, még sikertelenségüket is. A lényegét legalább ismerik.

Az igazi filozófusok és tudósok is ismerik. De azért, hogy a világ összes melódiáját felfogják, figyelmük középpontját túl közel teszik saját arcukhoz vagy gondolataikhoz: csak töredékeket pillantanak meg. Ez diszharmóniát, esetenként egy határozottan hamis hangot produkál.

A költők szintén csak figyelmüket tágítják ki, olyannyira, hogy néha nehezükre esik követni őket. Eljegyzéseken és esküvőkön vesznek részt, végtelen gyengédséggel viszonyulnak a legtávolabbi kapcsolódásokhoz: az ideák és a tárgyak, az emberek és a kövek közötti kötődésekhez.

Talán csak azért nem látnak mindent, csak azért nem lehet övék a teljes megismerés, mert beszélnek. Szavaik vízióikat ismételten szétporlasztják. Még a legszebb, legritkább szavak sem érnek semmit, mindent elnehezítenek, amihez csak hozzáérnek.

Én is, aki a valóság egyszerűségéről szerzett tapasztalatomat szavakkal próbálom kifejezni. Én is elnehezítem: a kezeimben egészen kicsi lett.

De a valóság mégsem kicsi és nem szétzilált: belőle élek. Belélegzem. Azáltal, hogy amilyen gyakran csak lehet, gondolok rá, bátorságot merítek az élethez. Ez a bátorság nem az enyém, ez benne van az életben. Rajtam múlik, hogy elfogadom vagy visszautasítom: ez minden.

Ugyanez a helyzet a boldogsággal, a megismeréssel, és végül magával az élettel is. Minden, ami arra késztet, hogy elfogadjam az életet, jó. Minden, ami az elutasítására indít, alacsonyrendű és átmeneti.

*

[II.]

„Ha magát hallgatja az ember, úgy tűnik, minden rendben van. Nem az értelmével beszél. Minden bekezdése a »jólét«, »elégedettség«, »boldogság«, »bizalom« szavakkal végződik. Ezen kívül ír a harmóniáról, a békéről és egy bizonyos belső életről, amelyről úgy szól, mintha az lenne az elveszett paradicsom. Nem bizonyít semmit, csak állít. Ön könnyelmű” – mondta valaki nekem.

Igaz: csak állítok és nem bizonyítok. De csak a rendszerek hagyják magukat bizonyítani. Tehetetlennek érzem magam ezen a területen: nincsen rendszerem.

Beszélgőtársam ragaszkodik hozzá: „Önnek rendszere van: az optimizmusa. Ön úgy tagja az általános elégedettségnek, akár egy pártnak. Ha azt mondják magának »háború«, maga azt válaszolja »élet«. A »vakságra« azt válaszolja »világosság«. De hol van az ön számára a szenvedés, a fájdalom, a fáradozás? Hol a gyengeség? És mit válaszol, ha valaki önnek földünk lehetséges pusztulásáról beszél?”

„Azt válaszolom, hogy félek tőle. Próbálok erre a pusztulásra komolyan gondolni” – mondom.

Mégis azt gondolom, hogy amikor a halál, a pusztulás fenyeget, épp akkor kell az életről beszélni: ez fontos.

Világos számomra, hogy talán könnyelmű dolog, rossz politika századunknak ebben az évben¹ egy egész könyvet szentelni – még ha ilyen rövidet is – a bizakodásnak, a minden másodpercben való újrakezdésnek, az ügyetlenül különböző nevekkel illetett életnek. A jó politika abból állna, hogy a szellem lázadásáról prédikáljak az anyagiség inváziójával szemben, hogy lázítsak egyik-másik állami koncepció ellen, ennek vagy annak az egyháznak a dogmarendszere ellen. A keserűség a komolyak gyülekezetében elengedhetetlen.

Mégsem tudok úgy tenni, mintha elkeseredett vagy lázadó lennék: nem vagyok az. Éppúgy, mint mindenkinek, nekem is van okom a siránkozásra. Siránkozom. Ezzel elveszítem erőm jó részét. Nem vagyok büszke erre. Ebből ered az időnként rám törő szégyenérzet. Azon kapom magam, hogy panaszkodom és szégyellem magam. Szégyellem, hogy elfelejtettem azt a másikat, sokkal maradandóbb tapasztalatot, azt, hogy uralkodik egy rend, és hogyha nincs bennünk ellenszegülés vele szemben, láthatóvá tehető, hogyan terjed ki egész lényünkre és egzisztenciánk minden részletére.

Röviden: éhezem, és ételre van szükségem egy olyan világban, amely minden előírását és minden zaját a fülembé kiabálja, amely minden nap nagyobb felismeréseket, nagyobb zöldségeket, nagyobb hadsereget termel. Valami olyasmire éhezem, ami ezáltal nem lesz kevesebb vagy több, valamire, aminek nincs vége. Ezt a „valami” nevezem én, jobb szó híján, belső életnek.

A belső élet nem lelkem mozgásából áll testemmel szemben, nem értelmem mozgásából ösztöneimmel szemben. Lélek, ösztön, test, értelem gyengül, elvész, ámít, vagy áltatja magát: nem hiszek ezekben.

¹ 1959-ben

Valami szilárdra és maradandóra van szükségem. És mihelyt figyelemmel tekintek magam köré, mindenhol megtalálom. Testemben csakúgy, mint lelkemben, minden lélekben és minden testben olyan egyenlő mértékben, ahogyan nem is feltételeztem.

A belső élet azt jelenti: tudjuk, hogy a nyugalom nem a világban, hanem a rá irányított „nyugodt pillanatban” van.

Annak a felismerését jelenti, hogy az öröm nem a világban van, mint ahogy a cukorkák egy zacskóban vannak, és hogy nem elég arra várnunk, hogy egy eljövendő tökéletes társadalom vagy rendszer feltölti majd az üres zacskót. Azt jelenti, hogy tudjuk, hogy az öröm soha nem a „holnapot”, hanem a „jelent” szolgálja, hogy másként nem létezik. Azt jelenti, hogy tisztában legyünk azzal, hogy még a legkellemesebb események, a legvirágzóbb ország, a legtartósabb béke sem tudja megadni ezt az ajándékot. És még hozzá azon egyszerű oknál fogva, mert már a miénk.

A belső élet azt jelenti: meg vagyunk győződve arról, hogy a „látás” a „szemlélődésből” áll, a „tudás” az „értésből”, és a „birtoklás” a „magunk odaadásából”.

Az egész élet adott a számunkra, mielőtt még élnénk vele. De egy egész életre – talán még többre – van szükségünk ahhoz, hogy tudatára ébredjünk ennek az ajándéknak. Az élet teljessége adott számunkra minden másodpercben.

Az élet ma kezdődik.

Kétségtelen, hogy van múlt. Nekem is van múltam: vannak emlékeim, ahogyan Önök is láthatták. De nem lepne meg, ha azt mondanák, hogy minden lény, akit szerettem, és akiket halottnak gondolok, akiket úgy kezelek, mintha halottak lennének, biztosan élnek, éppúgy, ahogy én élek, sőt, még inkább. El tudnám-e őket gondolni, ha eltűntek volna? A szemek nem teremtik a pillantást. A halottak nem teremtik a halált. Nem a balesetek okozzák a szerencsétlenséget. A szeretetre való képtelenségünket nem magányunk okozza. Nézeteink nem alkotják a valóságot.

A valóság az, hogy el tudjuk fogadni az életet. Ehhez jogunk van. Van világosságunk, ha nem utasítjuk vissza; és vele minden dolgot meg tudunk világosítani. Mienk a hangok, és általuk hallhatunk mindent. Mienk a szeretet, és általa szerethetünk minden lényt, még a különcöket is. Elképzelhetetlen, hogy szeretni tudjuk feleségünket vagy gyermekeinket, ha csak őket kaptuk volna. De megkaptuk a szeretetet.

Nem a pillanatnyilag birtokolt dolgok miatt vagyok elégedett, hanem azért, mert tudom, hogy minden újból kezdődhet, ha hagyom érvényesülni az életet. Egészen puhává, kicsivé válni. Ez azonban nem mindig sikerül.

Szívesen elidőznék még a helyemen. Szívesem tanulnám még hogyan nem hagyjam el többé. Mert tudom, hogy emberként az örömben van a helyem.

Minden reggel – minden percben – ébernek lenni, és látni, hogyan kezdődik az élet. Micsoda szerencse!